

Met gps kun je meer doen dan je locatie bepalen, bewijzen kunstenaars. „Deze technologie levert een nieuwe ruimtelijke ervaring op.“

TRACY METZ

De Nigeriaanse melkrijder meneer Idris vertelt over zijn lange gevaarlijke reis van Lagos naar Aboudja aan de hand van zijn door een robotje uitgetekende gps-sporen
Foto Esther Polak

Als je de studio van Esther Polak binnenkomt, een kamer in de voormalige Vrouwenkliniek op het Amsterdamse WG-terrein, zou je niet direct zeggen dat zij als kunstenaar in de voorhoede staat van de nieuwe media. De werktafel wordt bijna helemaal in beslag genomen door een computerscherm met een enorme beeldbuis uit het jaar nul. „Ja ik weet het!” roept ze. „Er komt echt wel een keer een flatscreen. Als ik geld heb.”

Maar Polak (46) is wel degelijk een voorloper in Nederland op het gebied van *locative media*. Zij was een van degenen die al heel vroeg zagen dat de technologie van het *global positioning system*, de gps, meer mogelijkheden bood dan alleen de praktische toepassingen van je locatie bepalen en je weg vinden, zoals met een tomtom. Als kunstenaar begreep ze dat ze deze nieuwe technologie kon gebruiken voor heel andere doeleinden: om mensen anders naar hun omgeving te laten kijken en om het landschap op een nieuwe manier te verbeelden.

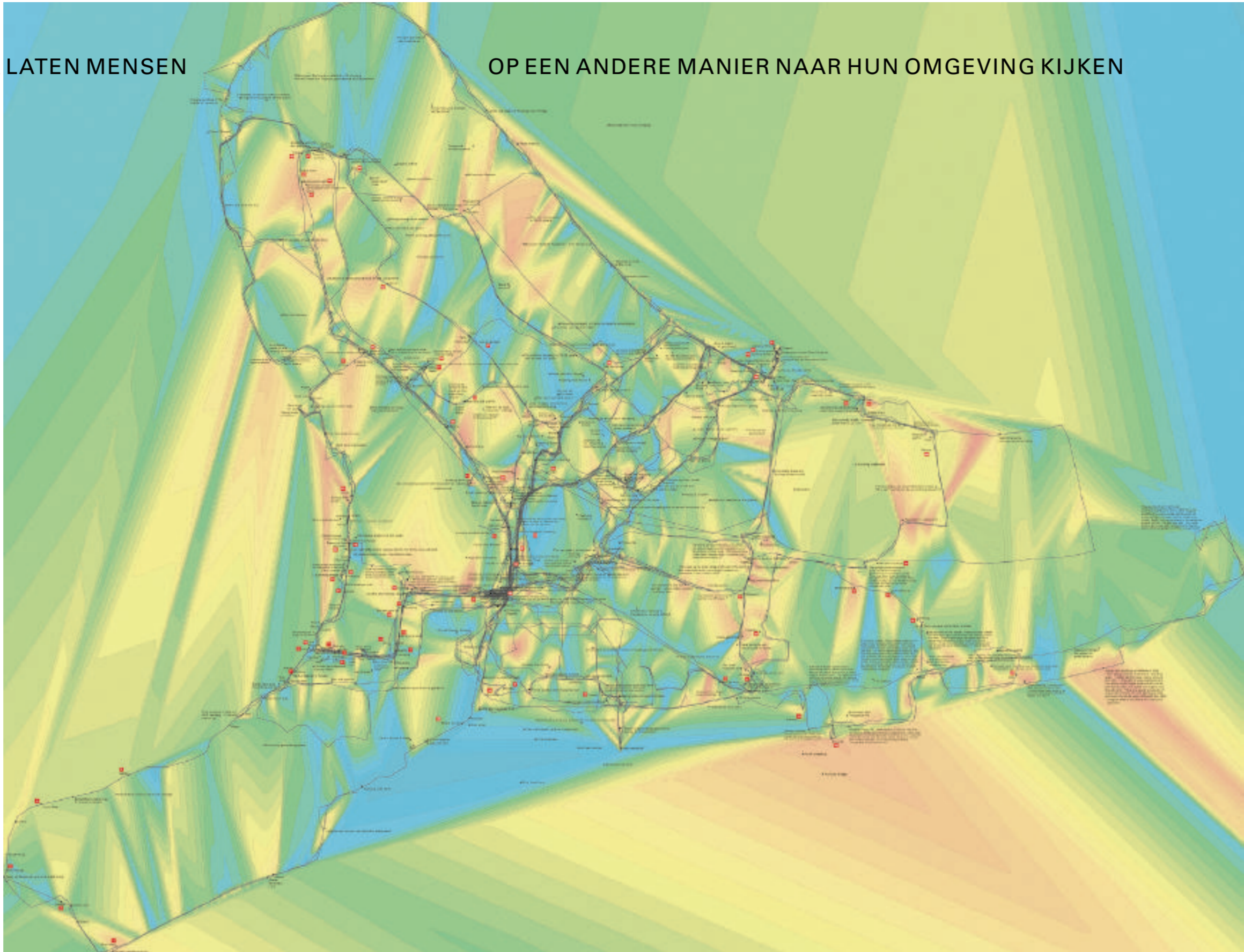
Dat kan op vele manieren. Met gps kun je digitaal spoorzoeken, door jezelf of anderen te volgen. Je kunt ook een game zoals Pacman, die voor het scherm is gemaakt, in levenden lijve op straat spelen, waarbij de spelers elkaar met gps kunnen lokaliseren.

Je kunt ook patronen tekenen in het landschap, zoals de Engelse kunstenaar Jeremy Wood doet met ‘gpsdrawing’ – de stad als digitaal tekenpapier. Sinds 2000, vertelt hij op zijn site gpsdrawing.com, „leg ik al mijn reizen met gps vast. Daarmee maak ik visuele dagboeken, als documentatie van mijn persoonlijke cartografie.” Zijn digitale tekeningen verkoopt hij via zijn galerie.

Je kunt mensen laten zien hoe ze zich door hun stad bewegen, zoals in een van de eerste locative media-projecten, *Amsterdam Realtime* (2000) van Esther Polak, Jeroen Kee en de Waag Society. Zestig Amsterdammers kregen een week lang een gps-apparaat mee. Hun trajecten waren te volgen op een groot scherm in het Gemeentearchief en ze konden prints komen ophalen. Een van hen ging net als Jeremy Wood heel bewust met zijn gps-sporen een grote duif op de stadplattegrond ‘tekenen’.

Nog een andere toepassing is het ‘in kaart brengen’ van een stad aan de hand van de emoties die mensen ondergaan terwijl ze er rondlopen, door verschillende technieken te combineren.

Voor Esther Polak is de technologie geen doel op zich. „Ik ben geen technofetisist”, zegt ze, „ik ben al blij als mijn computer het doet. Wat mij boeit is de verbeelding van het landschap op een hedendaagse manier.” Polak is als schilder opgeleid aan de Koninklijke Academie in Den Haag. Maar ze is

Een potlood dat over de aarde beweegt

opgegroeid met het geromantiseerde idee, aan de Verkade-albums ontleend, dat het landschap een verheffende esthetiek moest hebben. „Ik wist niet hoe ik als schilder aan die valkuil van het sentiment moest ontsnappen.” Via de *land art* van kunstenaars als Smithson en Turrell heeft ze zich daar langzaam van losgemaakt.

Esther Polaks eerste kennismaking met gps kwam tijdens een boottocht op het Lauwersmeer. „Die tocht werd op het gps-apparaat teruggebracht tot wat krasjes op het scherm, maar daar zaten allemaal diepere lagen in: die krassen waren begrensd door de onveranderlijke vorm van het meer maar ook door de veranderlijke windrichting en door onze besluiten om te stoppen en tedobberen.” Ze vond het fascinerend dat die sporen even abstract als concreet waren. „Als je mensen met een gps door de stad of door het landschap volgt, dan zijn die sporen heel abstract. Maar tegelijkertijd vertellen ze een heel herkenbaar verhaal voor degene die er een weergave van zijn eigen reis of zijn eigen leven in ziet.”

Ze wijst naar een reeks grote vellen papier op de muur van haar studio, met wiebelige

witte strepen op een blauwe achtergrond. Het zijn ploegsporen van een Zeeuwse aardappelboer, afgeplouwd zomer opgenomen voor Polaks project *Souvenir: Het landschap als werkplaats*. „De gps-lijnen laten precies de omtrekken van zijn land zien én hoe goed hij kan ploegen. Voor een boer in Zeeland is het rijden van een recht spoor heel belangrijk, ze rekenen elkaar daar op af. Deze neerslag van zijn bewegingen is in zeker zin een portret van hemzelf.”

Dat is wat wetenschapper Martijn de Waal bijzonder vindt aan haar werk. De Waal promoveert in Groningen op stedelijke cultuur en nieuwe media. „Het is niet alleen een registratie, het gaat ook over identiteit. Het is portretfotografie, maar dan anders. Je krijgt een nieuwe blik op hoe je je in je omgeving beweegt en dus op wie je bent. Nieuwe manieren van kijken kunnen leiden naar nieuwe manieren van denken.”

De locatiemedia zijn onderdeel van het Web 2.0, waarbij internet niet alleen een informatiebron is maar een middel om mensen met elkaar in contact te brengen. Iedereen met een mobiele telefoon, en dat is tegen-

woordig ongeveer iedereen, kan dankzij *geo-tracking* applicaties als Runkeeper, Trailguru, iTrail en Everytrail doorlopend zijn hele vriendenkring volgen en ook *geotagged* foto’s met de bijbehorende coördinaten op het web zetten. Op Everytrail.com zijn in Nederland ruim 1.800 locaties beschreven, de laatste tijd vooral schaaftochten. Ene ‘Lexandthecy’ bijvoorbeeld beschrijft zijn tocht op de Ankeveense Plassen en wie er nog geen genoeg van heeft, kan op zijn Hyves-pagina nog meer beelden zien. In het moderne multimediale leven lijkt het alsof je iets pas echt hebt beleefd als je het op internet voor anderen hebt vastgelegd en uitgelegd.

Zoals met alles wat met digitale sporen te maken heeft, is er een onduidelijke grens tussen elkaar (be)zoeken en elkaar surveilleren – deze technologie is immers van militaire oorsprong. Het werd ook pas in 2000 echt nauwkeurig, toen de Amerikaanse overheid onder Clinton besloot het signaal van de satelliet vrij te geven. Bovendien hebben locative media natuurlijk allerlei aantrekkelijke commerciële toepassingen: een aanbieder die jou via je telefoon weet te lokaliseren, kan je snel vertellen waar de dichtstbijzijnde eetgele-

genheid, winkel of pinautomaat is. Kunstenaars zijn kritisch over deze aspecten van controle en van commercialisering. Maar ze verzetten zich ook tegen de vreemdende ervaring van het ondergaan van de wereld louter via beeldschermen. Wetenschapper De waal, die vorig jaar een congres organiseerde over ‘The Mobile City’: „In de jaren negentig zag je zowel in de zakenwereld als in de kunst dat internet als een aparte ruimte werd beschouwd met utopische elementen: daar was pas de echte democratie. Sinds een jaar of tien is dat veranderd. Google Earth bouwde de fysieke wereld na, nu vloeien het digitale domein en de echte wereld steeds meer in elkaar over in een ‘hybride’ ruimte.” Nu zie je dat kunstenaars mensen inzetten voor een game of de stad insturen met apparatuur om resultaten te krijgen. De Waal: „Kunstenaars gaan een stap verder en gebruiken digitale media om de fysieke ervaring in een fysieke omgeving te heroveren.”

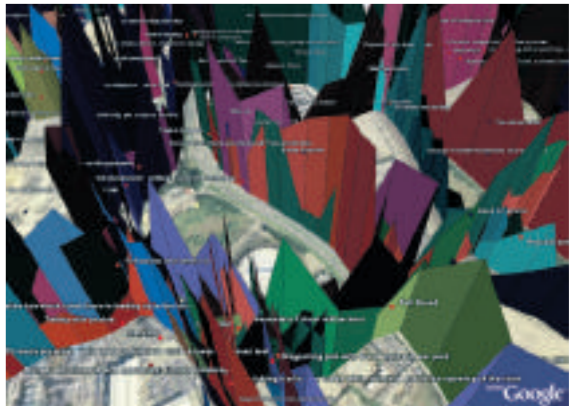
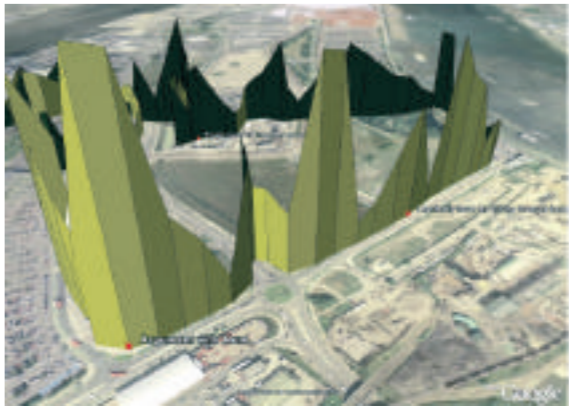
Het gebruik door kunstenaars van locative media valt samen met een verhoogde belangstelling voor cartografie in het algemeen. De kaart is niet langer alleen een objectief middel om informatie over te dragen – als die dat ooit was – maar een rijke interactieve omgeving met allerlei lagen die de gebruikers zelf inbrengen.

Voor zijn techniek van *biomapping* combineert Christian Nold twee soorten technologie: de gps, en biosensoren die de reacties van mensen via hun huid registreren terwijl ze door hun stad lopen. Hij heeft *emotion maps* gemaakt van onder andere San Francisco en het Engelse Greenwich. De deelnemers blijken doorlopend van alles te ervaren: ze komen vrienden tegenkomen, steken een gevaarlijk kruispunt over, passeren een plek

waar ze goede of juist slechte herinneringen aan hebben. Eerst projecteerde hij die emoties in kleuren op digitale kaarten, nu vertaalt hij ze in pieken op Google Earth – hoe hoger de piek hoe meer emotie.

In een interview op zijn site biomapping.net omschrijft hij *biomapping* als een ‘participerende methode’, een „driedimensionale visualisatie die geen letterlijke weergave is, maar een middel om over de ruimte die ze bewonen en met anderen delen te praten en na te denken”. Nold is zich zeer bewust van het aspect van de privacy, zei hij in een interview op de radio in de VS twee jaar geleden. „De biosensoren die ik gebruik zijn gebaseerd op de techniek van de leugendetector, maar die technologie keer ik als het ware binnenstebuiten. Nu kunnen wij onze eigen biodata gebruiken en met anderen delen zoals wij dat willen.”

Kunstenaars als Nold zijn zich sterk bewust van de herkomst van de technologie, en dat geeft wat Nold betreft ook een politieke la-

Christian Nolds ‘emotiekaart’ van de Engelse stad Greenwich. De emoties die mensen beleven terwijl ze door de stad lopen, worden met biosensoren geregistreerd en als kleuren op de kaart weergegeven. Rood geeft ‘veel emotie’ aan, via geel en groen gaat het naar blauw, ‘weinig emotie’. Bron: www.emotionmap.net

ding aan wat hij doet. „*Biomapping* registreert weliswaar emoties, maar daaronder is het in wezen een politiek project: het is het verzamelen en verspreiden van persoonsinformatie.”

In 2002 voerde Esther Polak het locative mediaproject *Milk* uit, waarbij ze melk volgde vanaf de uier van de koe in Letland tot de koper van de kaas op een markt in Utrecht. Iedereen die een schakel vormt in deze zuivelketen droeg een dag lang een GPS-apparaat met zich mee; die sporen bracht Polak bij elkaar op een kaart van Europa, die ze aan het einde van het project ook aan de Europese Commissie heeft laten zien.

Voor haar nieuwste project, *Nomadic Milk*, is ze met een team naar Kameroen en Nigeria geweest om het spoor van melk te volgen vanaf de koeien van de nomadische Fulani-stam tot aan de kramen en winkels waar de melk als yoghurt, poeder of in blik wordt verkocht.

Deze keer kregen niet alleen de nomaden en de melkrijders die in Nigeria de duizend gekleurde kilometers tussen Lagos en Aboudja afleggen, een gps mee, maar ook een Fulani-koe met indrukwekkende hoorns, Purdy geheten. Op nomadicmilk.net is te lezen hoe dat ging: „Hoewel Purdy werd gekozen vanwege haar milde karakter moet ze nog steeds met een touw worden gevangen en tegen de grond gedrukt. Het lukt Tjimen om de usb-kabel met haar kraag te verbinden en hij gaat naast haar zitten met zijn laptop om de data te downloaden.”

Om de bewegingspatronen van de deelnemers voor henzelf zichtbaar te maken – ook op een zandweg in een nomadenkamp in de buitenlucht – heeft Polak met haar team een kleine robot ontwikkeld. Er staan twee exemplaren in haar studio, die er bepaald niet high-tech uitzien: schattige machientjes met vier bolle rubberen wielen, een motortje en een houder voor een plastic fles gevuld met zand. De gps-gegevens worden in de robot geladen en hij rijdt de route af, sterk verkleind, terwijl er uit de fles die er ondersteboven op staat, een spoor van zand loopt. Op de site van *Nomadic Milk* zien we haar in gesprek met melkrijder meneer Idris, die in die strepen van wit zand direct zijn reis herkent en bij elke kronkel en hobbel met drukke gebaren vertelt hoe hij hier zijn weg langs een rotspartij zoekt en daar rondjes draait op zoek naar een waterpoel.

Polak: „Met locatiemedia kun je de economische activiteit voelbaar maken die de vorm van het landschap bepaalt, of dat in Letland is, in het Groene Hart of in Nigeria. Dat was iets wat ik nooit in de schilderkunst had kunnen laten zien! Daarmee geef ik inzicht in de globalisering – niet op een moralistische manier, maar door je te laten beseffen dat je met onzichtbare draadjes met de hele wereld verbonden bent. Voor mijn geestesoog zie ik mezelf als een potlood over het oppervlak van de aarde bewegen. Deze nieuwe technologie levert een nieuwe ruimtelijke ervaring op.” De Engelse kunstenaar Jeremy Wood zal het daar vast mee eens zijn, maar één ding mist hij: „In dit tijdperk van geografische georganiseerde informatie wordt het steeds moeilijker om te verdwalen.”

‘Nomadic milk’ van Esther Polak is van 13 april t/m 29 nov. te zien in Kasteel Groeneveld in Baarn.

Een deelnemer aan het project *Amsterdam Realtime* trok met een gps-apparaat op zak lijnen door de stad in de vorm van een duif

LOCATIEMEDIA

De ‘locative media’, waarbij gebruik wordt gemaakt van plaatsbepalende technologie zoals de gps, is een relatief jong gebied voor kunstenaars.

Jong, maar bruisend. Hier een selectie van een aantal sites met voorbeelden van die deze locatiemedia gebruiken:

- **Esther Polak:** www.estherpolak.nl, Amsterdam Realtime www.waag.org/realtime, www.milkproject.net, www.nomadicmilk.net
- **Christian Nold:** www.biomapping.net, www.emotionmap.net
- **Jeremy Wood:** www.gpsdrawing.com
- **Waag Society:** Games Atelier www.waag.org/gamesatelier Amsterdam Realtime www.waag.org/realtime Frequentie 1550 www.waag.org/frequentie Mobile Learning Game Kit www.waag.org/mlgk Madretsma www.madretsma.net Rituelen www.waag.org/rituelen Fort Amsterdam www.fortamsterdam.org Re-architect www.re-architect.org The Mystery of the Colonel's Ghost www.colonellight.org
- **The Mobile City:** op www.themobilecity.nl zijn essays en bijdragen te lezen aan de deze conferentie van afgelopen najaar

Een vervolg op Christian Nolds emotiekaart van Greenwich. De kaart links geeft de ervaringen weer van deelnemer Rebecca tijdens het rondlopen in de stad; de veelkleurige kaart rechts geeft de ervaringen van diverse deelnemers weer, inclusief hun associaties bij bepaalde plekken (‘stank’, ‘walgelijke kroeg met bloedsporen op de parkeerplaats’, ‘vele beloften voor betere fietspaden’)